

УДК 355.231(477)

DOI <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2025.4.16>

Ю. М. ЮРЧАК

*старший викладач кафедри загальновійськових дисциплін,
Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького,
м. Хмельницький, Україна
Електронна пошта: yurchak_@ukr.net
<http://orcid.org/0000-0002-9506-3228>*

С. М. ЖУК

*кандидат військових наук,
доцент кафедри загальновійськових дисциплін,
Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького,
м. Хмельницький, Україна
Електронна пошта: serega52580@gmail.com
<http://orcid.org/0009-0006-0230-4771>*

С. П. КОЗЛЮК

*викладач кафедри загальновійськових дисциплін,
Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького,
м. Хмельницький, Україна
Електронна пошта: kozluksergej090@gmail.com
<http://orcid.org/0009-0001-2347-2102>*

Р. В. КОТЛЯРОВ

*викладач кафедри загальновійськових дисциплін,
Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького,
м. Хмельницький, Україна
Електронна пошта: roman71kot@gmail.com
<http://orcid.org/0009-0000-3461-4156>*

І. А. ЛУКОВСЬКИЙ

*викладач кафедри загальновійськових дисциплін,
Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького,
м. Хмельницький, Україна
Електронна пошта: lukovskiyi@ukr.net
<http://orcid.org/0009-0003-4344-770X>*

**РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ПРОТИДІЇ НЕГАТИВНОМУ
ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОМУ ВПЛИВУ НА ОСОБОВИЙ СКЛАД:
УРОКИ УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА ТА ГЕТЬМАНЩИНИ**

У статті розглянуто протидію негативному інформаційно-психологічному впливу на особовий склад у ретроспективному вимірі – як сукупність комунікаційних, організаційних і символічних практик, спрямованих на збереження боєздатності, дисципліни та згуртованості військових спільнот. Ретроспективу запропоновано розуміти не як «опис минулого заради майбутнього», як інструмент виділення стійких закономірностей: які саме інформаційні загрози повторюються в різні епохи, як вони діють на мораль, довіру до провідників, готовність виконувати накази та взаємодіяти з населенням.

Особливу увагу приділено українському козацтву та Гетьманщині, де поєдналися військова демократія, традиції наставництва, релігійно-етичні регулятори поведінки і розгалужена канцелярська комунікація (універсали, накази, листування). Показано, що в ранньомодерних війнах поряд із силовим тиском широко застосовувалися методи

психологічного впливу: чутки, «листи-підробки», обіцянки амністій і привілеїв, спроби дискредитації старшини, нав'язування образу «законної влади», використання конфесійних та соціальних протиріч.

Доведено, що протидія негативному інформаційно-психологічному впливу на особовий склад у козацько-гетьманській традиції спиралася на три опори: легітимізацію проводу та ясні наративи мети боротьби; швидку й зрозумілу внутрішню комунікацію (ради, накази, публічні звернення); підтримання довіри й дисципліни через справедливі правила, приклад провідників і опору на громаду.

Ретроспективний аналіз показує, що протидія негативному інформаційно-психологічному впливу на особовий склад є історично стійким компонентом військового управління: вона існувала як система практик комунікації, підтримання дисципліни, згуртованості та зв'язку з населенням.

Українське козацтво та Гетьманщина демонструють поєднання «горизонтальних» механізмів (рада, товариство, традиції наставництва) і «вертикальних» інструментів (універсали, накази, канцелярська мережа) для зменшення деморалізації, чуток і розколів. Найважливішим результатом ретроспективи є виокремлення принципів, що зберігають актуальність: ясна комунікація, відповідальний провід, справедливі правила, узгодженість слова і діла, опора на громаду та єдність смислів.

Ключові слова: особовий склад; негативний інформаційно-психологічний вплив; ретроспектива.

Поставлення проблеми. Війна й конфлікт завжди мають інформаційний вимір: вплив на волю до опору, здатність діяти спільно, готовність виконувати рішення та витримувати втрати. Для особового складу критичними є не лише фізичні умови, а й стан довіри: до провідників, до товаришів, до сенсу завдань. Тому протидія негативному інформаційно-психологічному впливу на особовий склад історично формувалася як практичний компонент військового управління, поряд із підготовкою, дисципліною й забезпеченням.

Ретроспективний аналіз дозволяє побачити повторювані механізми: деморалізацію через чутки; розкол через «своїх і чужих»; підрив авторитету провідників; маніпуляції ідентичністю, релігійними символами або соціальними інтересами. В українському контексті особливий інтерес становлять козацькі спільноти та інституції Гетьманщини, які діяли в умовах багатовекторного зовнішнього тиску та внутрішніх суперечностей, а відтак виробили багатий досвід комунікації й збереження згуртованості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історики й культурологи досліджують козацько-гетьманську добу через політичні інститути, воєнну організацію, дипломатію, конфесійні процеси та культуру пам'яті; у цьому контексті репрезентативними є праці Бунеева Т.В., Блощинського І.Г., Сінкевича С.В. [Бунеев, Блощинський, & Сінкевич, 2016]. Водночас для теоретичного осмислення механізмів впливу, пропаганди та психологічного тиску важливими є напрацювання Сунь-цзи, У-цзи [Сунь-цзи, У-цзи. (2023)],

а також концепції пропаганди й психологічної війни Жаркова Я.М., Компанцева Л.Ф., Остроухова В.В., Петрика В.М., Присяжню М.М. та Скулиша Є.Д. [Жарков, Компанцева, Остроухов, Петрик, Присяжню & Скулиш, 2012]. Попри це, у прикладній площині недостатньо описано саме «інформаційно-психологічний контур» ранньомодерної доби: які повідомлення вважалися небезпечними, як керівники реагували на деморалізаційні наративи, якими були канали внутрішньої комунікації та способи підтримання довіри. Саме цей міждисциплінарний фокус (історія + психологія управління + комунікація) і визначає актуальність пропонованого розгляду.

Метою статті є здійснити ретроспективний аналіз протидії негативному інформаційно-психологічному впливу на особовий склад в історичному аспекті з акцентом на українському козацтві та Гетьманщині, виокремивши практики, придатні для концептуального узагальнення.

Результати дослідження. У ранньомодерних конфліктах інформаційно-психологічний вплив рідко подавався як окрема «операція» у сучасному розумінні, проте його зміст був чітко впізнаваним: сформувати потрібне пояснення подій, підірвати впевненість і довіру, схилити до вигідної агресору поведінки [Жданович, 2017]. Для козацького середовища доби Визвольної війни 1648–1657 рр. під проводом Богдана Хмельницького, а також періоду Руїни (після 1657 р.), де значну роль відігравали авторитет, слово, рада і присяга, цільовими точками впливу ставали: легітимність проводу; єдність товариства; ставлення до

союзників (зокрема Кримського ханату) і населення; моральне виправдання ризику та втрат. У практичному вимірі це проявлялося в тому, що зовнішні актори – уряд Речі Посполитої (король Ян II Казимир), московська держава (цар Олексій Михайлович), кримські хани (зокрема Іслам III Герай у 1648–1654 рр.) – паралельно з воєнними діями впливали на сприйняття подій через переговори, універсали, «звістки», чутки, а також через використання релігійних і станових маркерів лояльності.

Типовими формами негативного впливу в козацько-гетьманську добу Ретроспективно можна виокремити кілька повторюваних форм на особовий склад:

Чутки та «втома від невизначеності». Поширення неперевіреної інформації (про «зраду», «таємні угоди», «неминучу поразку», «кинули напризволяще») швидко руйнувало дисципліну, провокувало самовільні рішення й локальні конфлікти в товаристві. Показовими є типові для кампаній 1649–1651 рр. хвилі навколо переговорів після Зборівського договору (1649) та Берестецької кампанії (1651): у війську й серед населення поширювалися взаємовиключні тлумачення від «скоро буде мир і милість» до «старшина домовилась потай», що підсилювало напругу та взаємну підозру.

Дискредитація козацького керівництва. Зовнішні гравці часто намагалися представити козацтво як «незаконний», «продажний» або «ворожий вірі, звичаю». Такий наратив бив по ключовій опорі управління – довірі до командира та прийнятності його рішень [Сокирко, 2008]. У 1657–1659 рр. це особливо виразно проявлялося у боротьбі за владу після смерті Б. Хмельницького: Івана Виговського (гетьман з 1657 р.) у частині середовищ намагалися дискредитувати як «зрадника», а його дипломатичні кроки (Гадяцька угода 1658 р.) подавалися як відхід від «правильної» лінії; аналогічно, пізніше Петро Дорошенко (1665–1676) у пропагандистських оцінках противників описувався як «турецький ставленик», що мало деморалізувати прихильників і зменшити легітимність його наказів.

Розкол за ідентичнісними лініями. Використовувалися конфесійні, регіональні, станові,

соціальні протиріччя. Роз'єднання «своїх» зменшувало здатність діяти як єдине ціле, підсилювало конфлікти всередині підрозділів і між ними [Yurchak, 2025e]. Після Андрусівського перемир'я 1667 р. (поділ українських земель по Дніпру між московією та Річчю Посполитою) різко актуалізувались поділи «Правобережжя Лівобережжя», «реєстрові неереєстрові», «старшина чернь», а також конфесійні маркери, які можна було використовувати для взаємної делегітимації та зниження солідарності.

Маніпуляції «вигодою» та обіцянками безпеки. Поширеною практикою були заклики скласти зброю в обмін на амністію, «милість», привілеї або збереження майна. Це створювало моральну дилему, особливо коли війна затягувалася, а ресурси вичерпувалися [Мозолев, Романишина, & Галус, 2024]. У козацько-гетьманській добі подібні «вікна вибору» часто виникали після невдалих кампаній або в момент переходу сторін: наприклад, у контексті присяги й «царської милості» після Переяславської ради (січень 1654 р.)

Підміна сенсу боротьби. Наративи агресора намагалися змінити «рамку» події: зробити спротив «бунтом», перетворити політичні вимоги на «особисті амбіції» козаків, а оборону – на «безглуздий ризик» [Юрчак, 2025 d]. Такі рамки активно застосовувалися як у риториці Речі Посполитої щодо повстання 1648 р. («заколот»), так і в пізніших інтерпретаціях внутрішніх конфліктів Руїни, коли змагання різних гетьманів (І. Брюховецький обраний на Чорній раді 1663 р., П. Дорошенко, Д. Многогрішний, І. Самойлович) подавалося як «безлад» або «боротьба за булаву», що знецінювало саму ідею спільної мети та підривало готовність особового складу до тривалого опору.

Практики протидії: козацька спільнота, рада, слово, символ Протидія негативному інформаційно-психологічному впливу на особовий склад у козацькому середовищі трималася на поєднанні внутрішньої комунікації та морально-ціннісних регуляторів, які водночас виконували управлінську й «психологічну» функції. В умовах нестабільних союзів і високої швидкості поширення чуток ключовим завданням було не лише «повідомити факт»,

а й утримати єдність інтерпретації: що відбулося, чому це важливо, що є правдою, а що – навмисною провокацією, і які дії є належними для кожного [Журавель, Бурбела, Юрчак, 2024].

По-перше, рада виконувала функцію колективного «вирівнювання смислів»: пояснення ситуації, публічного обговорення, зняття напруги та закріплення рішення як спільно прийнятого. Її значення полягало в тому, що вона працювала як механізм соціальної верифікації: інформація проходила крізь запитання, уточнення, зіставлення свідчень [Юрчак, Романишина, 2023]. Як приклад «рішень під тиском інформації» можна назвати Переяславську раду 1654 р., коли в умовах воєнної загрози та дефіциту довіри до намірів союзників критичною ставала саме публічна процедура – проголошення позицій, обговорення умов, колективне прийняття або відмова.

Крім того, рада була способом каналізувати емоції особового складу: страх, гнів, обурення, виснаження. Відкрита артикуляція переживань у прийнятному форматі зменшувала ризик неформальних «підгруп», де чутки набувають статусу «правди», а також знижувала ймовірність імпульсивних рішень (самовільного відходу, конфліктів, саботажу). У період Руїни, коли конкуренція за легітимність посилювалася, саме «публічність процедури» (збори, ради, наради старшини) ставала засобом бодай часткового зняття «туману» і взаємних підозр.

По-друге, вагомою була роль козака як носія прикладу. У козацькій культурі авторитет значною мірою будувався на особистій відвазі, справедливості, турботі про товариство й умінні говорити переконливо. Лідерська комунікація в ситуації невизначеності передбачала чіткість мети, зрозумілий план найближчих дій і справедливу рамку відповідальності [Юрчак, 2024a]. У практиці гетьманського провodu це означало: пояснювати причини рішень (наприклад, чому змінюється союзник), задавати прості «правила поведінки» для полків, і водночас демонструвати готовність розділяти тягар ризику – щоб нейтралізувати деморалізаційний меседж.

По-третє, діяли релігійно-етичні та символічні механізми (присяга, обряди, спільні знаки, пам'ять про звичаї), які формували

внутрішній «каркас стійкості». Символи стабілізували ідентичність: нагадували «хто ми», «за що стоїмо», «які правила є непорушними» [Юрчак, 2024a]. У козацько-гетьманській традиції це підсилювалося й тим, що політичні рішення часто «прошивалися» мовою честі, віри та служби спільноті, а отже ворожі нарративи, спрямовані на розмивання сенсу, змушені були «змагатися» не лише з фактами, а й із моралю.

По-четверте, важливою була опора на громаду і підтримку населення. Коли зв'язок із місцевими був довірливим, агресору складніше було ізолювати підрозділ або нав'язати образ «чужих». У ретроспективі це можна трактувати як ранню форму протидії провокаціям: довіра в тилу знижує ефективність чуток і паніки на фронтах [Юрчак, 2024b]. У кампаніях середини XVII ст. (1648–1653) підтримка міст, слобід, церковних осередків та місцевої старшини була не лише ресурсом постачання, а й каналом «перевірки чуток» і поширення зрозумілої версії подій.

Узагальнюючи, козацька практика протидії негативному інформаційно-психологічному впливу на особовий склад може бути описана як система з чотирьох взаємопов'язаних «вузлів»:

- 1) рада (колективна верифікація і зняття напруги),
- 2) слово козака (керована комунікація і легітимація рішень),
- 3) символ, обряд, присяга (ідентичність і внутрішня стійкість),
- 4) громада (соціальна опора і протидія ізоляції).

Гетьманщина: канцелярська комунікація як інструмент управління і стабілізації. У Гетьманщині поряд із традиціями товариства поступово оформлюється інституційний вимір протидії: розвинена канцелярська система (універсали, ордери, накази, листування, інструкції), яка виконувала не лише адміністративну, а й комунікаційно-стабілізаційну роль [Yurchak, 2024 c]. Показовим є масив універсалів Богдана Хмельницького 1648–1657 рр., Вони не лише наказували, а й пояснювали підстави рішень і зменшували простір для чуток у критичні моменти кампаній 1648–1649 рр. і 1651–1653 рр.

Важливо, що канцелярська комунікація Гетьманщини працювала як мережа: від гетьманського уряду й Генеральної військової канцелярії – до полкових і сотенних канцелярій. Це створювало вертикаль передачі смислів і водночас вертикаль контролю виконання, мінімізуючи небезпеку «розходження версій». На практиці це було особливо значущим у ситуаціях зміни політичної конфігурації – після 1654 р., у 1658–1659 рр. (період Гадяцької угоди та Конотопської кампанії), а також у 1660-х роках, коли локальні центри влади могли нав'язувати суперечливі трактування подій.

Канцелярські документи мали також ознаки комунікаційної безпеки: формалізований стиль, посилення на повноваження, печатки, підписи. Це було критично, бо в умовах міждержавної боротьби й внутрішніх суперечностей поширеними ставали подробиці листи, перекручені повідомлення, навмисні «вкиди» та чутки про «таємні домовленості» або «зраду». Відтак офіційний документ виступав не лише наказом, а й маркером автентичності: що є правдивим повідомленням проводу, а що – маніпуляцією.

Гетьманські універсали та звернення виконували щонайменше три функції: • легітимаційну (пояснити, хто і на якій підставі керує; чому рішення є обов'язковими);

– мобілізаційну (задати мету, закликати до дії, підсилити моральну рамку боротьби);

– регулятивну (встановити правила поведінки, відповідальність, порядок взаємодії).

Окремо слід підкреслити значення узгодженості слова і діла. Ретроспективний матеріал показує: коли козаки проголошували одне, а практики управління давали інше (несправедливість, подвійні стандарти, зловживання, «вибіркове покарання»), це відкривало «вікно вразливості» для чужих наративів. Навпаки, справедливі правила, публічність ключових рішень (у межах можливого) та відповідальність за наслідки зміцнювали внутрішню стійкість і знижували ефективність деморалізаційних повідомлень.

У підсумку канцелярська система Гетьманщини може розглядатися як ранній прообраз керованої внутрішньої комунікації: вона зменшувала інформаційний хаос, підсилювала легітимність управління, задавала та фіксувала

правила. Саме тому цей історичний досвід важливий для ретроспективного аналізу: він демонструє, що протидія негативному інформаційно-психологічному впливу на особовий склад – це частина системи управління, де ключовим є поєднання швидкого офіційного повідомлення, визначеності та етичності.

Висновки. Узагальнення ретроспективи: що «працює» крізь століття. Ретроспектива українського козацтва та Гетьманщини дозволяє виділити стійкі принципи протидії негативному інформаційно-психологічному впливу на особовий склад:

1) швидкість і ясність внутрішньої комунікації;

2) легітимність проводу через відповідальність і справедливість;

3) колективне обговорення у прийнятному форматі;

4) єдність смислів (чітка мета і моральна рамка);

5) підтримка громади та довіра населення.

Ретроспективний аналіз показує, що протидія негативному інформаційно-психологічному впливу на особовий склад є історично стійким компонентом військового управління: вона існувала як система практик комунікації, підтримання дисципліни, згуртованості та зв'язку з населенням.

Українське козацтво та Гетьманщина демонструють поєднання «горизонтальних» механізмів (рада, товариство, традиції наставництва) і «вертикальних» інструментів (універсали, накази, канцелярська мережа) для зменшення деморалізації, чуток і розколів. Найважливішим результатом ретроспективи є виокремлення принципів, що зберігають актуальність: ясна комунікація, відповідальний провід, справедливі правила, узгодженість слова і діла, опора на громаду та єдність смислів.

Перспективами подальших досліджень є визначення історико-психологічної інформаційних загроз для військових спільнот у різні періоди української історії; аналіз канцелярських текстів Гетьманщини (універсалів, наказів) як джерела моделей управлінської комунікації; визначення потенціалу історичних наративів для підготовки командирів і формування практик протидії негативному інформаційно-психологічному впливу на особовий склад.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бунєєв Т.В., Блощинський І.Г., & Сінкевич С.В. (2016). Історія війн та збройних конфліктів : підручник. Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 340 с.
2. Сунь-цзи, У-цзи. (2023). Мистецтво війни / Сунь-зи; переклад Григорія Латника; Трактат про воєнне мистецтво / У-цзи; переклад Ігоря Андрущенко. Київ : Арій, 144 с.
3. Ганьба С. О. (2022). Філософія за професійним спрямуванням : навчальний посібник. Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2022. 344 с.
4. Жарков Я.М., Компанцева Л.Ф., Остроухов В.В. Петрик В.М., Присяжню М.М., & Скулиш Є.Д. (2012). Історія інформаційно-психологічного протидієборства : підруч. / за заг. ред. д.ю.н., проф., засл. юриста України Є.Д. Скулиша. Київ : Наук.-вид. відділ НА СБ України, 2012. 212 с.
5. Жданович О. (2017) Зі Скандинавії у Причорномор'я. Військове мистецтво готів на теренах України: науково-популярне видання. К.: Темпора, 2017. 96 с.: іл.
6. Сокирко О. (2008). Конотопська битва 1659 р. :Тріумф в час Руїни. К.: Темпора, 2008. 72 с.: іл.
7. Мозолєв, О., Романишина, Л., & Галус, О. (2024). Сучасний розвиток корпоративної культури офіцерів силових структур. *Молодь і ринок*, 12(232), 16-20. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.317469>
8. Журавель В., Бурбела С., Юрчак Ю. (2024). Деякі педагогічні питання протидії негативному інформаційному впливу на особовий склад органу охорони державного кордону в умовах війни. *Молодь і ринок*. 2024. № 1 (221). С. 73–77. DOI: 10.24919/2308-4634/2024.298619.
9. Юрій Юрчак, Людмила Романишина (2023). Актуалізація проблеми формування готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до протидії негативному інформаційно-психологічному впливу в контексті інформаційної війни // *Науковий фаховий журнал СДПУ. Серія педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. № 5-6 (129-130). С. 261-270. doi: 10.24139/2312-5993/2023.05-06/261-270. URL: <https://pedscience.sspu.edu.ua>
10. Юрій Юрчак (2024 а). Підготовка майбутніх офіцерів до протидії до протидії негативному інформаційно-психологічному впливу в умовах інформаційної війни // *Науковий фаховий журнал СДПУ. Серія педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. № 1-2 (135-136). С. 261-270. doi: 10.24139/2312-5993/2024.01-02/064-081. URL: <https://pedscience.sspu.edu.ua>
11. Юрчак Ю.М. (2024 б). Шляхи формування готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до протидії негативному інформаційно-психологічному впливу у полоні противника. Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки. Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2 (37), 37 с. DOI: <https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v37i2>
12. Yurii Yurchak, (2024 c). Specificity of informational and psychological countermeasure of propaganda for personal membership during the first world war. *Pedagogy and Education Management Review*, (3(17), 28–34. <https://doi.org/10.36690/2733-2039-2024-3>
13. Юрчак, Ю. (2025 d). Педагогічні умови підготовки майбутніх офіцерів до протидії негативному інформаційно-психологічному впливу агресора в умовах інформаційної війни. *Молодь і ринок*, (1/233), 168-173. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2025.322717>
14. Юрчак, Ю. (2025 e). Експериментальне дослідження підготовки майбутніх офіцерів прикордонників до протидії негативному інформаційно-психологічному впливу на особовий склад. *Молодь і ринок*, (2/234), 118-125. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2025.324544>

REFERENCES

1. Bunieiev T.V., Bloschchynskiy I.H., & Sinkevych S.V. (2016) Istoriiia viin ta zbroinykh konfliktiv: pidruchnyk. Khmelnytskyi: Vydavnytstvo NADPSU, 2016. 340 p.
2. Sun-tszy, (2023) U-tszy. Mystetstvo viiny / Sun-tszy; pereklad Hryhoriia Latnyka; Traktat pro voienne mystetstvo / U-tszy; pereklad Ihoria Andrushchenka. Kyiv: Arii, 2023. 144 p.
3. Hanba S.O. (2022) Filosofiia za profesiinym spriamuvanniam: navchalnyi posibnyk. Khmelnytskyi: Vydavnytstvo NADPSU, 2022. 344 p.
4. Zharkov Ya.M., Kompantseva L.F., Ostroukhov V.V., Petryk V.M., Prysiazhniu M.M., & Skulysh Ye.D. (2012). Istoriiia informatsiino-psykholohichnoho protyborstva: pidruchnyk / za zah. red. d.iu.n., prof., zasl. yurysta Ukrainy Ye.D. Skulysha. Kyiv: Nauk.-vyd. viddil NA SB Ukrainy, 2012. 212 p.
5. Zhdanovych O. (2017) Zi Skandynavii u Prychornomoria. Viiskove mystetstvo hotiv na terenakh Ukrainy: naukovo-populiarne vydannia. Kyiv: Tempora, 2017. 96 p.: il.
6. Sokyрко O. . (2008) Konotopska bytva 1659 r.: Triumf v chas Ruiny. Kyiv: Tempora, 2008. 72 p.: il.
7. Mozolev, O., Romanyshyna, L., & Halus, O. (2024). Suchasnyi rozvytok korporativnoi kultury ofitseriv sylovykh struktur [Modern development of corporate culture of officers of law enforcement structures]. *Molod i rynek – Youth and the Market*, 12(232), 16–20. <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.317469>
8. Zhuravel, V., Burbela, S., & Yurchak, Yu. (2024). Deiaki pedahohichni pytannia protydii nehatyvnomu informatsiinomu vplyvu na osobovyi sklad orhanu okhorony derzhavnoho kordonu v umovakh viiny [Some pedagogical

issues of counteracting negative informational influence on the personnel of the state border protection body in wartime conditions]. *Molod i rynok – Youth and the Market*, 1(221), 73–77. <https://doi.org/10.24919/2308-4634/2024.298619>

9. Yurchak, Yu., & Romanyshyna, L. (2023). Aktualizatsiia problemy formuvannia hotovnosti maibutnikh ofitseriv-prykordonnykiv do protydii nehatyvnomu informatsiino-psykholohichnomu vplyvu v konteksti informatsiinoi viiny [Actualization of the problem of forming readiness of future border guard officers to counter negative informational and psychological influence in the context of information warfare]. *Naukovo-fakhovyi zhurnal SDPU. Seriiia “Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii” – Scientific Professional Journal of Sumy State Pedagogical University. Series “Pedagogical Sciences: Theory, History, Innovative Technologies”*, 5–6(129–130), 261–270. <https://doi.org/10.24139/2312-5993/2023.05-06/261-270>

10. Yurchak, Yu. (2024a). Pidhotovka maibutnikh ofitseriv do protydii nehatyvnomu informatsiino-psykholohichnomu vplyvu v umovakh informatsiinoi viiny [Training of future officers to counter negative informational and psychological influence in conditions of information warfare]. *Naukovo-fakhovyi zhurnal SDPU. Seriiia “Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii” – Scientific Professional Journal of Sumy State Pedagogical University. Series “Pedagogical Sciences: Theory, History, Innovative Technologies”*, 1–2(135–136), 64–81. <https://doi.org/10.24139/2312-5993/2024.01-02/064-081>

11. Yurchak, Yu. M. (2024b). Shliakhy formuvannia hotovnosti maibutnikh ofitseriv-prykordonnykiv do protydii nehatyvnomu informatsiino-psykholohichnomu vplyvu u poloni protyvnyka [Ways of forming readiness of future border guard officers to counter negative informational and psychological influence in enemy captivity]. *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Seriiia: pedahohichni nauky – Collection of Scientific Works of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine. Series: Pedagogical Sciences*, 2(37). <https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v37i2>

12. Yurchak, Yu. (2024c). Specificity of informational and psychological countermeasure of propaganda for personal membership during the first world war. *Pedagogy and Education Management Review*, 3(17), 28–34. <https://doi.org/10.36690/2733-2039-2024-3>

13. Yurchak, Yu. (2025d). Pedahohichni umovy pidhotovky maibutnikh ofitseriv do protydii nehatyvnomu informatsiino-psykholohichnomu vplyvu ahresora v umovakh informatsiinoi viiny [Pedagogical conditions for training future officers to counter negative informational and psychological influence of the aggressor in information warfare conditions]. *Molod i rynok – Youth and the Market*, 1(233), 168–173. <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2025.322717>

14. Yurchak, Yu. (2025e). Eksperymentalne doslidzhennia pidhotovky maibutnikh ofitseriv-prykordonnykiv do protydii nehatyvnomu informatsiino-psykholohichnomu vplyvu na osobovyi sklad [Experimental study of training future border guard officers to counter negative informational and psychological influence on personnel]. *Molod i rynok – Youth and the Market*, 2(234), 118–125. <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2025.324544>

YU. M. YURCHAK

*Senior Lecturer at the Department of Combined Arms Disciplines,
National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine named after Bohdan Khmelnytskyi,
Khmelnytskyi, Ukraine
E-mail: yurchak_@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-9506-3228>*

S. M. ZHUK

*Candidate of Military Sciences, Associate Professor at the Department of Combined Arms Disciplines,
National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine named after Bohdan Khmelnytskyi,
Khmelnytskyi, Ukraine
<https://orcid.org/0009-0006-0230-4771>
E-mail: serega52580@gmail.com*

S. P. KOZLYUK

*Lecturer at the Department of Combined Arms Disciplines,
National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine named after Bohdan Khmelnytskyi,
Khmelnytskyi, Ukraine
E-mail: kozluksergej090@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0001-2347-2102>*

R. V. KOTLYAROV

*Lecturer at the Department of Combined Arms Disciplines,
National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine named after Bohdan Khmelnytsky,
Khmelnytskyi, Ukraine
E-mail: roman71kot@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0000-3461-4156>*

I. A. LUKOVSKY

*Lecturer at the Department of Combined Arms Disciplines,
National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine named after Bohdan Khmelnytsky,
Khmelnytskyi, Ukraine
E-mail: lukovskiyi@ukr.net
<https://orcid.org/0009-0003-4344-770X>*

**RETROSPECTIVE ANALYSIS OF COUNTERACTION TO NEGATIVE
INFORMATIONAL AND PSYCHOLOGICAL IMPACT ON PERSONNEL:
LESSONS OF THE UKRAINIAN COSSACKS AND HETMANATE**

The article considers counteraction to negative informational and psychological impact on personnel in retrospective dimension – as a set of communication, organizational and symbolic practices aimed at maintaining combat capability, discipline and cohesion of military communities. Retrospective is proposed to be understood not as a "description of the past for the sake of the future", but as a tool for highlighting stable patterns: what kind of information threats are repeated in different eras, how they affect morality, trust in leaders, readiness to follow orders and interact with the population.

Particular attention is paid to the Ukrainian Cossacks and the Hetmanate, where military democracy, traditions of mentoring, religious and ethical regulators of behavior and extensive clerical communication (universals, orders, correspondence) are combined. It is shown that in early modern wars, along with forceful pressure, methods of psychological influence were widely used: rumors, "forgery letters", promises of amnesties and privileges, attempts to discredit the officers, imposition of the image of "legitimate power", the use of confessional and social contradictions.

It is proved that counteraction to the negative informational and psychological impact on personnel in the Cossack-Hetman tradition was based on three supports: legitimization of the leadership and clear narratives of the purpose of the struggle; quick and understandable internal communication (advice, orders, public appeals); maintaining trust and discipline through fair rules, leading by example, and relying on the community.

Retrospective analysis shows that counteracting negative informational and psychological influences on personnel is a historically stable component of military management: it existed as a system of practices for communication, maintaining discipline, cohesion, and communication with the population.

The Ukrainian Cossacks and the Hetmanate demonstrate a combination of "horizontal" mechanisms (council, community, mentoring traditions) and "vertical" tools (universals, orders, clerical network) to reduce demoralization, rumors, and divisions. The most important result of the retrospective is the identification of principles that remain relevant: clear communication, responsible leadership, fair rules, consistency between words and deeds, reliance on the community, and unity of meaning.

Key words: personnel; negative informational and psychological impact; retrospective.

Дата першого надходження статті до видання: 23.11.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 26.12.2025

Дата публікації (оприлюднення) статті: 31.12.2025